

HELENA KRASOWSKA

DYLEMATY TOŻSAMOŚCIOWE W OBWODZIE ZAPOROSKIM

Review: Alla Karnaukh, *Pomiędzy ukraińskością a sowieckością. Ukraińcy, Rosjanie i Bułgarzy na Zaporozżu*, Kraków: Nomos, 2015, pp. 282.

DILEMMAS OF IDENTITY IN THE ZAPORIZHZHIA OBLAST

Abstract

This text is a review of Alla Karnaukh's book. The review contains a brief overview of eight chapters of the book. The reviewer notes that this book fills a gap in the study of national and ethnic minorities in Berdiansk and the outskirts of Primorsk (Zaporizhzhia Oblast, Ukraine). From the Polish point of view it is a very useful book. According to the author of the review, despite a few mistakes and editorial faults, Alla Karnaukh's book is important especially for researchers of Polish-Ukrainian and Polish-Russian relations.

Key words: national identity; identification; Zaporizhzhia Oblast; Ukrainian-Russian border region; Bulgarians; Ukrainians; Russians

Recenzja: Alla Karnaukh, *Pomiędzy ukraińskością a sowieckością. Ukraińcy, Rosjanie i Bułgarzy na Zaporozżu*, Kraków: Nomos, 2015, ss. 282.

Streszczenie

Tekst jest recenzją książki Ally Karnaukh. Zawiera krótkie omówienie ośmiu rozdziałów składających się na treść tej książki.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2017.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences

HELENA KRASOWSKA
Instytut Sławiistyki Polskiej Akademii Nauk,
Warszawa
E-mail: bukowinianka@wp.pl

CITATION: Krasowska, H. (2017).
Dylematy tożsamościowe
w obwodzie zaporoskim.
Sprawy Narodowościowe. Seria nowa, 2017(49).
<https://doi.org/10.11649/sn.1262>

This work was supported
by the author's own resources.
No competing interests have been declared.

Recenzentka zauważa, że jest to pozycja, która wypełnia lukę w badaniach mniejszości narodowych i etnicznych w Berdiańsku i okolicach Primorska (obwód zaporoski). Z polskiego punktu widzenia jest rzeczą bardzo dobrą, że taka książka została napisana. Zdaniem autorki recenzji książka Ally Karnaukh, mimo pewnych błędów oraz usterek redakcyjnych, jest pozycją ważną zwłaszcza dla badaczy stosunków polsko-ukraińskich i polsko-rosyjskich.

Słowa kluczowe: tożsamość narodowa; identyfikacja; obwód zaporoski; pogranicze ukraińsko-rosyjskie; Bułgarzy; Ukraińcy; Rosjanie

Książka *Pomiędzy ukraińskością a sowieckością. Ukraińcy, Rosjanie i Bułgarzy na Zaporozżu* Ally Karnaukh wypełnia lukę w badaniach mniejszości narodowych i etnicznych w Berdiańsku i okolicach Primorska (obwód zaporoski). Z punktu widzenia polskiego bardzo dobrze, że taka książka została napisana. Książkę rozpoczyna Wstęp (ss. 7-10), uwagi metodologiczne (ss. 11-18). Pierwszy rozdział nosi tytuł: *Naród państwowy a naród kulturowy. Uwagi teoretyczne* (ss. 19-38), kolejne to: *Świadomość narodowa jako element organizujący naród* (ss. 39-52), *Pogranicze jako obszar konstruowania świadomości narodowej* (ss. 53-65), *Kształtowanie się narodu ukraińskiego do 1991 roku* (ss. 67-87), *Problemy narodowe niepodległej Ukrainy* (ss. 87-110), *Charakterystyka Zaporozża jako regionu pogranicza etnicznego* (ss. 111-173), *Typy świadomości narodowej* (ss. 175-224), *Świadomość narodowa na Zaporozżu. Szczegółowe dane o dystynkcji kulturowej* (ss. 225-256), *Zakończenie* (ss. 257-259), *Bibliografia* (ss. 261-271), zdjęcia oraz streszczenie w języku angielskim.

Autorka pracy zapoznała się z teoretycznymi założeniami socjologicznymi, porusza kwestię narodu, świadomości narodowej, tożsamości i pogranicza (rozdziały I-V). Podjęty przez autorkę wysiłek badawczy zaowocował opracowaniem, który wpisuje się w nurt badań nad tożsamością. Warto wspomnieć, że każda monografia dotycząca problematyki tożsamościowej jest warta uwagi, ponieważ sam problem badawczy oraz wielopoziomowość dziedzin badawczych są bardzo zróżnicowane.

W literaturze przedmiotu spotykane są następujące określenia dotyczące obszaru, który badała Alla Karnaukh: „Dzikie Pola”, „Zaporozże”, „Kresy”. Mapa polityczna tej części Europy zmieniała się kilkakrotnie, a jej granice wyglądały inaczej niż dziś. W związku z tym i określenia takie, jak „Kresy” mają we współczesnej polszczyźnie inną semantykę niż w przeszłości. U Wincentego Pola występuje na przykład takie określenie: „Kresy oznaczały tedy w istocie linię wojskowego pogranicza od Kozaczyzny i Ordy tatarskiej, siedzących podówczas jeszcze na ujściu Dniepru i na Dolnym Dniestrze” (za: Kolbuszewski, 1995, s. 18).

W XV–XVI wieku ziemia ta, wolna od osadnictwa, stała się ojczyzną Kozaków różnej narodowości. Wytworzyła się tam społeczność złożona z wielu grup etnicznych. Po rozbiorach Rzeczypospolitej południowo-wschodnia część Ukrainy znalazła się w granicach Rosji. Pod koniec XVIII wieku zaczęto zaludniać te tereny. Administracja carska zezwalała na osiedlanie, a nawet zachęcała do tego Serbów, Anglików, Belgów, Francuzów, Polaków. Powstawały całe wsie i miasteczka, w których przeważała ludność grecka, niemiecka, czeska, bułgarska. Region ten z „Dzkiego Wschodu” przeistoczył się w swoistą proeuropejską wspólnotę narodów.

Historia składu narodowoetnicznego południowo-wschodniej Ukrainy to przede wszystkim historia zasiedlania tego regionu w XVIII–XIX wieku, kiedy pojawili się tu zarówno Rosjanie, jak i Bułgarzy, Grecy, Polacy, Żydzi, Niemcy. Od drugiej połowy lat osiemdziesiątych XVII wieku rozpoczęła się intensywne kolonizacja tego obszaru przez

obcych przybyszów: Bułgarów, Mołdawian, Niemców, Rosjan staroobrzędowców. Na różnorodność składu narodowego i etnicznego wpłynął również okres radziecki, czyli planowa industrializacja tych regionów, rozwój przemysłu, a później także procesy migracyjne po rozpadzie Związku Radzieckiego.

Badania opisane w książce zostały przeprowadzone w Berdiańsku, Jurjewce, Bogorodickoje i Zelenowce wśród Rosjan, Ukraińców i Bułgarów. Pisze autorka o zróżnicowaniu kulturowym badanego terenu oraz pokazuje specyfikę Berdiańska – miasta wielokulturowego i wieloetnicznego (Karnaukh, 2015, s. 142), w tym tyglu stara się znaleźć miejsce dla kultury ukraińskiej. Za główne cechy pogranicza ukraińsko-rosyjskiego uznaje: język rosyjski, wielokulturowość, panujące zwyczaje i obyczaje (ss. 162-169). „Życie na pograniczu ukraińsko-rosyjskim jest życiem na skrzyżowaniu kultur. Można tu oczekiwać pojawienia się tożsamości przejściowych lub hybrydalnych, typowych właśnie dla starych obszarów pogranicznych” (s. 172).

Rozdział VII, *Typy świadomości narodowej*, prezentuje najpierw podział badanych na cztery kategorie wiekowe. Podział ten jest następujący: pokolenie powojenne – urodzone przed 1953 rokiem, pokolenie socjalistyczne – urodzone po 1953 roku, pokolenie *pierestrojki* – urodzone po 1975 roku, pokolenie postkomunistyczne – urodzone w latach 1989-1990. Badaczka pogrupowała i opisała w tym rozdziale typy świadomości narodowej. Przedstawiła ten podział na przykładzie Bułgarów, Ukraińców i Rosjan. *Ukraińcy bułgarskiego pochodzenia* (ss. 181-204) to piąte, szóste i siódme pokolenie Bułgarów zamieszkujących na terenie obwodu zaporoskiego. Cztery reprezentowane pokolenia tej mniejszości zadają sobie pytanie „Kim jestem?": „Jestem produktem sowieckim” (s. 188). Rosjanie i Ukraińcy w różnych pokoleniach uważają się na przykład za *Ukraińców rosyjskiego pochodzenia*, *Ukraińca kultury rosyjskiej* itd. Przykłady te pokazują zmianę identyfikacji z rosyjskiej na ukraińską w kategorii obywatelskości; mamy tu do czynienia z biwalencją kulturową, „układem kultury rosyjskiej i ukraińskiej jako dwóch połówek jednej całości” (s. 208). Dylematy te pojawiają się we wszystkich kategoriach wiekowych w trzech zbadanych grupach narodowych.

W ostatnim rozdziale, zatytułowanym *Świadomość narodowa na Zaporozżu. Szczegółowe dane o dystynkcji kulturowej* (ss. 225–256), autorka prezentuje modele ukraińskiej świadomości narodowej. Wypada zacytować: „zatem stosunek obywateli Ukrainy do państwa oraz procesów transformacji jest zmienny i modyfikuje się na gruncie różnych ideologii oraz warunków społeczno-politycznych” (s. 256). Podsumowując, warto zaznaczyć, że tytuł książki, *Pomiędzy ukraińskością a sowieckością*, znajduje swoje uzasadnienie.

Szczegóły, które zwróciły moją uwagę, to m.in.: nie znalazłam wyjaśnienia, co autorka rozumie w tytule pracy przez określenie *na Zaporozżu* – czy jest to obwód zaporoski, czy dawne dzikie Pola (jaki to obszar?).

Rzuca się w oczy także błędna pisownia i przeoczenia redaktora, ale i samej autorki, np.:

– s. 129: Wasilewka – powinno być Wasylówka; w nazewnictwie jest sporo takich błędów; zamiast Nikołajewie powinno być Mikołajewie,

– s. 130: Prywatny Uniwersytet Menedżmentu i Przedsiębiorczości – powinno być Berdiański Uniwersytet Przedsiębiorczości i Biznesu,

– s. 134 oraz s. 269, 270: z tego, co mi wiadomo, w Berdiańsku nie ma Ministerstwa Edukacji Berdiańska oraz Ministerstwa Kultury Miasta Berdiańsk,

– cytaty, wypowiedzi respondentów w pracy podano w języku polskim, a nietrudno się domyślić, że ani Ukraińcy, ani Rosjanie, ani nawet Bułgarzy nie udzielali wywiadów w tym języku.

Uwag redakcyjnych, jak na książkę liczącą 282 strony, jest bardzo dużo.

Wyniki badań zawarte w recenzowanej pracy mogą zostać wykorzystane w studiach porównawczych dotyczących mniejszości rosyjskiej i bułgarskiej na Ukrainie.

BIBLIOGRAFIA

- Karnaukh, A. (2015). *Pomiędzy ukraińskością a sowieckością: Ukraińcy, Rosjanie i Bułgarczy na Zaporozżu*. Kraków: Nomos.
- Kolbuszewski, J. (1995). *Kresy*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Krasowska, H. (2010). Struktura narodowościowa regionów południowo-wschodniej Ukrainy. *Sprawy Narodowościowe*, 2010(36), 189–202.
- Krasowska, H. (2012). *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Suchomłynow, L. (2008). Specyfika polskości na Ukrainie Wschodniej: Tworzenie czy odrodzenie? W *Kształtowanie pamięci narodowej: Polska i Ukraina: Referaty konferencji międzynarodowej, Charków, 12 maja, 2007 r.* (ss. 367–373). Kharkiv: Maïdan.